

T E R M É S Z E T.

Szerkeszti 's kiadja

K U N O S S.

6ik szám.

Tavaszhó 20ikán.

1838.

G Y É M Á N T.

Az ásványországoknak legkeményebb, egyszersmind legbecsesb terméke a gyémánt, melly részint folyammedrekben, részint bányákban találtatik. Azon tulajdonsága, mi szerint benne a napsugarak megtörnek 's a leggyönyörűbb színeket játszva verődnek vissza, továbbá ritkasága, már a legrégebb időkben nagy becsét tulajdoníta neki; minélfogva sok kinésszomjazó tudákos igyekezett mesterséges gyémántot készíteni; azonban mindekkorig sikeretlenül. Egyébiránt hajdan csak eredeti durva idomában hordozák, mert ön-pora által kisimításáral mit sem tudtak, valamint arról sem, hogy az égékeny test. Becsére nézve első a fehér gyémánt; van egyébiránt zöld, kék, rózsapiros, sárga és feketés. Az eddig ismert legnagyobb gyémánt a tatár nagymogolé; súlya 279 karat. Leggazdagabb gyémántbányák Keletindiában 's Braziliában vannak, mellyeket azonban idegeneknek meglátogatni szerfölött nehéz. A brazíliai gyémántbányát (minas geraes) maga a természet is meredek sziklafallal övedzé, mintegy elszigetelni akarván egyéb vidékektül. Az itt ott találató bejárás örökkel van megrakva. A bányákban dolgozó rabszolgák szoros vigyázat alatt vannak, 's általában mindent elkövet a kormány, hogy kincsait biztosíthassa. Találkozik azonban mégis vakmerő kalandor, ki sötét éjen, vagy ködös nappal, legveszélyesb járattal hegyeken át, a tiltott vidékébe lopózik; 's itt hosszabb ideig elrejtí magát a rabszolgáknál, kik minden szigoru vizsgálat ellenére is találnak módot gyémántlopásra, mellyet illy czimborának jutalmas áron adnak. A bányákban dolgozó szerencsétlenek száma mintegy ezer. Állapotjuk rendkívül mostoha. Az egész napot bányában töltik, esztendőn át folyvást vízben munkálkodva, 's csekély élelmet kapva, mi majdnem kizárólag kukoricza, bab, só, 's néha egy egy kis tekercs dohány. E sovány élelem 's a bányabeli rosz levegő sok nyavalyát okoz nekik; de különben is mindig veszélyben vannak, földomlás vagy leszakadó kötőmeg által eltemettetni, porrá zuzatni. És mégis örömös-
tebb dolgoznak itt, mint szabad ég alatt, tiszta levegőn; mert — reményük van szabadságukat megszerezhetni! mi akkor történik ha 17 's 1/2 karat (egy karat = 4 szömke — grán — a drágaköveknél; aranyból 12 szömke tesz 1 karátot), nehézségü gyémántot találnak; ha pedig ez a mondott súlynak csak 3/4-ed részét teszi, akkor csak bizonyos idő mulva nyernek szabadságot, 's annak elérkezteig folyvást kell dolgozniok a bányában. — A talált gyémántot hüvelk 's mutató ujjai közé fogva 's a többit szétterjesztve mutatják meg a főügyelőnek, ki azt egy fa-ládába zárja, mellyben többel együtt megmosatik. A tisztított gyémántot, külön nagyságu lyukas rostákon átrázzák, 's illykép 12 osztályra különzik, mellyet aztán ugyanannyi zacskóba külön téve, egy szökrénybe zárva 's három tisztviselő ellenőrségi pecsétjével lepecsételve küldik fegyveres kísérettel Rio-Janeiroba.

Sz.

A' HIDEG VIZRŐL.

Tulajdonítottak minden időben a' viznek különféle hatást az emberi testre a' környülményekhez képest, mellyekben ez azzal érintkezésbe tétetett; így a' hideg fürdők

ajánlottak nem csak frísítõ hanem szinte erõsítõ sikerök miatt az 'egészségeseknek; a' viz mint ital dicsõítetett élethozsító szer gyanánt, sõt betegéknél is ajánlatott némelly esetben, p. o. hol valamely bõrkiüteg ki nem adható magát 'stb. Tiltott ellenben a' viz mind ital- mind fürdõ-képen, midõn a' test heves lévén, ennek páralyukai nyilvánk, a' csúzos vagy más gyuladás félelme miatt, nyáron a' nagy melegben 'stb. De azt gyógyszerként használni, és pedig számos bajokban: csak századunknak felfedezése, melly elég bátor az elégtelen régiség helyébe új jobbat keresni, 's ha szinte maga feláldozásával is, annak erejét egész kiterjedésében kikémleni, 's ha czélszerubb az az biztosabban orvosló, árthatlanabb, olcsóbb és természetesb az ujdõn feltalált szer, — e' mellett, mig az okosság engedi, maradni; félretévén a' mesterséges, erõs, drága és ártható régít. —

De ne felejtjük, hogy az új szer hatásának kikémlélése áldozattal jár. Mig az egészen ki nincs ismerve: sok olly körülményben is használtatik, hol nem czélirányos; minek nem csak mulasztás a' következménye, hanem valódi árthatás is. Mint könnyen elgondolható, a' hirtelen ember, hallván a' viznek sok bajokbani használtatását, könnyen elcsábíthatatik, még mielőtt tudná bizonyosan, hol és mi módon lehessen a' hideg vizet nem csak ártalom nélkül, hanem jó sikerrel is elõ venni: hozzá nyúl, 's él vele, és csak akkor, midõn régi baja súlyosodott, 's talán ehhez új is szegõdött, látja, mi megfontolatlan lépést tett.

Hogy tehát a' vizet mint gyógyszer bátran használhassuk, lássuk hol, és meddig lehet ezzel élni; hogy így ne várjunk tõle gyógyulást ott, hol ez illyet nem eszközölhet, és tudhassuk a' határt mellyen túl a' viz is árt.

A' viz, mint gyógyszer, külsõképen alkalmaztatva csak ott használ; hol az életerõ elég mennyiségben van jelen, de ennek a' bõrre hatása gátolva van, vagy elégtelen; így tehát csak a' meghülés szülte bajok, és a' vérnek minden nemü csipõsségei, mellyeket a' természet kiütési alakban a' bõrre vetni akarna de nem bír, tartoznak ide; név szerint a' csúz, a' köszvény, és a' bõr bajainak minden nemei: görvély, bujakór, gyógyszerkórok, rüh, 'stb. Rákfekélynek viz általi gyógyulását sem nem láttam, sem nem olvastam még.

A' hideg viz csak az által gyógyít, hogy az életerõt visszahatás által — per reactionem — nagyobb munkásságra ingerli. A' viznek hidege t. i. kellemetlenül hat az életerõre, ezt mintegy elnyomni törekszik; de ez nem enged, hanem mintegy fellázad, 's ellenszegül a' megtámadónak; és a' midõn ezt teszi könnyebben 's bizonyosabban viz mindent véghez, mit véghez vinni anélkül is akart, vagy kellett volna; helyre állítja a' bõrpárolgást és pedig nagyobb mértékben, ki vet a' bõrre mindent, a' mi a' nedveket tisztátlanokká tevè. De el ne felejtjük, csak ott, hol elég erõs az életerõ, hogy e' megtámadatásnak ellene szegüljön, 's ellenkezõ hatást szüljön mint minõre õt a' viznek hidege készteni; mert különben végsõ elhidegülés, elázás, és erõtlenedés vár a' hideg fürdõvel élõre, melly által nem csak régi bajától nem menekszik, hanem e' mellett ujba is esik; vagy menekszik ugyan a' bajtól, de életétõl is.

Van e' pedig elég életerõ a' testben, az az fog e' a' vízzel való élésre visszahatás következni: megtudhatni az érzésbõl, melly a' hideg fürdõt vagy borítgatást követi. Ha ez kellemes, és a' test hevül, veresedik, párolog, izzad 'stb. jó jel, ekkor jó sikert remélhetni; ha pedig a' test hidegen marad, az utó-érzés kellemetlen, láznemü, 'stb. nem jó jel, felkell ekkor a' hideg fürdõvel hagyni.

Hatalmas a visszahatás vagy inkább ellenhatás törvénye a természetben, ez ama biztos örök alap, mellyen épül az emberi nem jogainak egykori fénybe és divatba jövede, és minden morális szintugy mint testi betegségnek gyógyulása ott, hol illyes lehető, hol t. i. elég az erő. E' visszahatáson épül korunk diszeinek egyike a homioopathia (hasonszenvi gyógytan) minden bámulandó gyógyításaival, melly magát már a' testben jelen lévő betegséget nagytható gyógyszerrel ad a' betegnek, hogy a' kör-nagyítás által ellenhatás ingereltessek az életerő, 's mindennek kiegyenlítésére, mi a' betegséghez tartozik; de ugy hiszem e' találmány is, ujdosása miatt, hasonlót tapasztalni kénytelen mint akármely más új fölfedezés. Meggyőződéssem azonban, hogy eljövend az idő, mellyben őt, a' homioopathiát, testi megváltoznak fogják nevezni és tisztelni.

IVANOVICS.

ORSZÁG- 'S NÉPISMERET.

(Folytatás.)

Az előkelő nép, vagy az ugynevezett nagy világ reggel nem látható, hanem, mint már érintett, csak délután, a' sétakocsizáskor. Az ebéd esti hét, nyolcz óraker költetik el. Éjjeli 11—12 óraker kezdődnek a' nagy társaságok, ezek azonban csak a' Parlament ideje alatt divatoznak, husvét után. Julius elején ismét megszűnnek. Ez időben az egész főnemesség Londonban van. Naponkint esőkép omol a' sok meghívás ebéd-, estvély- hangverseny- 's bálókra.

Kávéházak úgy, miként Francia- és Nemetsországban nem találatnak; nincs szokásban a' társaságos étkezés is (table d' hote) mindenki magánosan eszik akár oda haza legyen, akár valamely club-ban, társulatban, millyen mindenfelé igen sok van, 's gyakran, herczegileg rendezve. Ámbár Sveicz vendéfgadói is méltók a' dícséretre, de meg kell vallani, hogy azokat az angoloniak jóval fölmulják, tisztasággal ugy, mint kényelemmel, szolgálattal 's belső díszel. Egy illy vendéfgadoda belseje alulról fölig, — valamint minden lépcsők is — szőnyegezett, kifestett, és a' legfinomabb mahagoni butorokkal ékesített. Csak pókládák nem találatnak a' szobákban; mert itt a' pökés egészen szokás- elleni. — Reggeli, déli, és esti evéskor a' legfinomabb asztali ruhák nagy mennyiségben, ragyogó ezüst evészközők egész nyalábbal hozatnak elő. — A' leves nincs szokásban; sültön, vagy halon kezdődik az evés. A' pinczerek csinosan öltözve, 's legnagyobb szolgálat-készséggel jelennek meg. A' mosdóasztalon nagy mennyiségű víz, és fehér ruha, szóval minden a' mi a' csinoság 's pipere kényelméhez kívántatik, díszes alakban talátható. Különös szepek 's kényelmek a' nyoszolyák, mellyek olly szélesek, hogy három embernek elég nyughely volna, mindenikben három szórderekalj van egymás fölé téve, 's egész tisztasága paplan; a' négy szegletes menyezet mahagoni oszlopokon nyugszik, pompás függönyökkel borítva.

Az egész házat a' komorna igazgatja, ki fölpiperézve a' lépcső mellett olly helyen ül, honnét mindent átláthat, 's rendeléseit teheti.

Ha mint vendég hivatatik meg valaki ebédhez; minden cerimonia nélkül jelenik meg, 's az elfogadás a' nélkül, barátságosan, történik. Különösen a' mezei lakokban nagy vendégszeretet uralkodik. Mihelyt valaki az asztalhoz ül, az azonnal mindennel ellátatik. Közöségesen a' tálat egyik szomszéd a' másik elé teszi; körülhordozása nincs szokásban. A' házi ur 's vendégei az idegent fölszólítják velök egy pohárnak kiürítésére; ezen kívül evés közben nem szokás sokat inni.

A' csemege után a' dámák eltávoznak, mint szinte az inasok is, kik ádiz szőlőtönyökben, selyem harisnyában udvarlásra ott állának. Ekkor a' különféle borokkal tölt palaczkok egyik urtól a' másikhoz ide 's tova tolatnak, 's belőlök annyi költetik el, a' mennyi kell. Azután ismét a' dámák teremében van az összejövetel, 's ott társalkodás végett csoportokra oszlik a' vendégsereg; egyszersmind kávé, thea, és mindenféle szeszies italok hordatnak körül. Hogy mindenhol igen jól ehetni, az gondolható, mert ezt még a' legközönségesebb polgár, sőt a' kézműves sem mulasztja el. A' kézművesek ugy hozzá vannak szokva a' nagy fizetéshez (egynek napibere közöségesen 3 1/2 schilling) és jó élethez, hogy ha mindennap húst, fehér kenyert nem ethetnek, theát és sert nem ihatnak — 's ezt mind nagy adagban: azonnal a' szegények pentzárához szaladnak, 's éhségről panaszkolodnak.

Angolországban vasárnapokon kívül semmi ünnep nincs; hanem ez igen szorosan megtartatik. Ekkor senkinek, még a' eselédsgnek sem szabad dolgozni, sok házban még csak nem is főznek. Minden játékszín, tánczterem, gyár, és bolt zárva. Az egy orgonán kívül el nemul minden hanga; még játszó kártyát sem szabad érinteni; minden kihólf.

A' benszülettek családi látogatásokat, vagy sétakocsizásokat tesznek; templomba dél előtt, 's dél után mennek. Természetesen minden ser- és palinkaház is tele van, és a' lerészegé-

dések sem ritkák; azonban zajgás vagy verekedés ritkán történik. Csak az idegenre nézve gyásznapok a' vasárnapok, mert azok nem tudják mint időzzenek.

Minden angol templom mellett van szünterem is, melyben nem láthatók fölhalmozott sírvermek, vagy fön álló emlékek, hanem laposan fekvő széles kövek, az alajok temetettét illető fölírással. A' templomok mind Londonban, és mind más helyeken, többnyire goth izlésűek, belsejök minden ezírtáság nélkül, külsőleg komor fekete tekintetűek, azért a' tájképet nem teszik olly festőivé, mint egyéb országok fehér templomai 's tornyai. — Hasonlag illy izlés szerint épültek a' collegiumok, a' cambridgei, oxfordi egyetemeknél, ugy színté a' windsori királyi várkastély is. Ez az ő hamu-színével, és sok tornyaival egy nagy hegyen trónolva ugy szólván borzasztó benyomást okoz, mi azonban a' Temse szép vidéke, és maga a' csinos város által megenyhül. A' 15000 hold nagyságu (1 hold = 1000 □ öl) királyi kert-liget Angolországnek legszebbjei közé tartozik. A' többi városok is épen olly tiszták, 's téglából vakolás nélkül épültek, mint London. A' szeszvilágítás a' kisebb városokba is be van hozva. Mindenféle új épületek, sőt egész városok emelkednek a' földből, 's mindenféle ezernyi gőzkeeményt láthatni; mindannyi gőzmozgonyt hirdetőket.

Igaz hogy ezek sok homályt 's felhőt okoznak, mindent beszenyeznek, 's egy komor lappal vonják be az eget, különösen Londonban, hol még a' westmünsteri szobrok 's emlékek, ugy a' Sz. Páltemplombeliek is e' szennyet viselik: de ezzel az angol keveset gondol; mert épen e' gőzkeemények, és az iszonyu kőszén-raktárok, melyekben a' tűziszser tartatik, okozzák Angolországnek gazdagságát; ezek hozzák munkásságba mindenütt a' sok gyárokat és mesterségeket 's pedig annyira, hogy az egész világ elegendőkepen elláthatatna általuk partékával. Hogy pedig e' gőz és füst az emberek egészségére nincs káros befolyással: mutatja a' férfiaknak általános élénk kinézése, 's a' szép-nemnek rózsapiros arczája. Szembetűnő még az is, hogy a' hölgyek (dámák) 's minden rendű leányok nyaka állandón fődetlen, 's mégis vakító fehérségű. Ezen erős, egészséges kinézés, még a' gyári népnél is látható.

(Féje következik.)

TERMÉSZETI KÜLÖNÖSSÉGEK.

A' holt tenger. Syria legnevezeteseb vizeinek egyike e' tó, melyet nagysága miatt, mely hosszában 12, szélességében $1\frac{1}{2}$ —3 mérföldre terjed, — tengernek, még pedig nem ok nélkül holt tengernek mondanak. Ugyanis, egyéb folyó 's álló vizek természetével ellenkezőleg, melyekben halak, rákok, esigák 's több vízi állatok élődnek: a' holt tengerben mindazoknak meg csak nyoma sincs. De nem csak a' tó illy holt, hanem kopár 's terméketlen a' körülfekvő vidék is, mely azt iszonyu bérézékkel üvedzi. Vize rendkívül sós, annyira, hogy még csak káka sem teremhet partjain. Igen gyakran láthatni színén lebegve nagy mennyiségű földgyántát, mely a' keleti hegyeken fakad 's könnyen gyulad. A' nagy mennyiségű só, mely vízében föl van olvadva olly sü-rüséget és sulyt kölcsönöz neki, hogy a' bele hajtott tárgyak nem merülnek alá fenekére, hanem színén lebegve maradnak, és sokereggel vonatnak be. Több utazó bizonyítása szerint az uszni nem tudó embert is fön hordozza, 's a' benne fürodőknek testét só- vagy gyánta-kéreggel borítja, mely utóbbit sokszori mosás által is nehéz levasítani.

Mérges méz. Többszöri tapasztalás bizonyítja, hogy a' méz nem csak azon virágok izét árulja el, melyekről azt a' méhek kitűnő mennyiségben gyűjték, hanem hogy benne azon ártalmas tulajdonok is szintegy megvannak, melyek a' mérges növények virágaiban rejteztek. Minthogy pedig egy vidék sincs, hol ártalmas virágok ne volnának kisebb vagy nagyobb mennyiségben: egyzersmind nagy valószínűséggel állíthatni, hogy a' legtisztább méz sincs egészen ártalmas, azaz mérges részesékek nélkül, mit azon körülmény is igazolni látszik, hogy számos ember van, ki a' legesekeleyebb méztől is hascsikarást kap, ollyan pedig csak ritkán találtaik, ki a' nagyobb mennyiségben minden más vegyület nélkül evett méztől rágást ne érezne gyomrában. Nehány év előtt Schweizban egy erős fiatal ember, méreg által okozni szokott fájdalmak 's rángatódások közt való-sággal meg is halt a' darázs-fészekből evett mintegy három kanálnyi méz miatt; egy másik pedig, ugyanazon alkalommal 's ugyan azon méztől, csak a' természet jótékony segedelme, hirtelen következett hanyás által szabadulhatott meg a' haláltul.

Megjelenik kedden 's pénteken. Előfizetheti minden cs. kir. postahivatalnál 's a' szerkesztő tulajdonosnál Pesten, (Kalaputcza Szita-ház 79-dik sz.) egész évre, postán 12, Pest-Budán 10; felvére 6, és 5 pengő forintjával.